

ПОШУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК
СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ

Харицька С.В.

В статті автор намагається розкрити основні положення концепції професійної компетентності учителя та вказує на зміст професійної підготовки в контексті компетентного підходу та складових поняття компетентності майбутнього фахівця. Вводиться поняття „пошуково-інформаційної компетентності” як складової професійної компетентності майбутнього вчителя.

Ключові слова: освітня компетентність, компетентісний підхід, пошуково-інформаційна компетентність.

В статье автор пытается раскрыть основные положения концепции профессиональной компетентности учителя и указывает на содержание профессиональной подготовки в контексте компетентного подхода и составляющих понятия компетентности будущего специалиста. Вводится понятие поисково-информационной компетентности как составляющей профессиональной компетентности будущего учителя.

Ключевые слова: образовательная компетентность, компетентносный подход, поисково-информационная компетентность.

In the article an author tries to expose the substantive provisions of conception of professional competence of teacher and specifies on maintenance of professional preparation in the context of approach of competence and constituents of concept of competence of future specialist. The concept of searching-informative competence is entered of making professional competence of future teacher.

Keywords: educational competence, approach of competence, searching-informative competence.

Поняття компетентної освіти, освітньої компетентності прийшло до нас із зарубіжних країн, де воно є широкоживаним і досліджуваним уже більше двох десятиліть. Поки що в українському освітньому просторі недостатньо представлені книги чи статті, присвячені цій проблемі, особливо написані українською чи перекладені з європейських мов. Адже очевидно, що перш ніж говорити про "запровадження підходу до практики навчання в національній школі", необхідно розібратися в суті засадничих понять і положень такого підходу. Наприкінці ХХ ст. почали відбуватися докорінні зміни в парадигмі й методології освіти, передумови й окремі елементи яких склалися протягом усього століття. Стара парадигма, що відбивала інтереси і сутність індустріального суспільства, детермінованого пізнання й однозначності оцінок, поступово змінюється методологією інформаційного суспільства, плюралістичного пізнання та імовірнісної оцінки.

Спрямованість системи освіти на переважне засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще кілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у вирішенні соціальних, виробничих та економічних завдань. Вирішення цих завдань потребує істотної активізації самостійної і продуктивної діяльності майбутніх фахівців, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання й розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства. Знання, вміння та навички, що їх молодь сьогодні набуває та виробляє в процесі навчання у вищому навчальному закладі, беззаперечно є дуже важливими. Однак, поряд з цим, актуальним стає поняття компетентності майбутнього фахівця, вчителя зокрема, оволодіння ним набором компетентностей, що, на думку багатьох зарубіжних експертів, визначається багатьма чинниками.

Саме поняття „компетентна освіта” виникло у США в процесі вивчення досвіду роботи видатних учителів. Воно засноване на практичній діяльності й виходить з результату численних спроб проаналізувати його,

розробивши певну теоретичну, концептуальну основу. Наприклад, ось що пише з цього приводу дослідник Д. Равен: „Незвичайною у цьому підході була спрямованість турботи і зусиль викладача. На відміну від більшості своїх колег, вчителька, яка працювала в цьому класі, не була особливо заклопотана виконанням програми (і за змістом, і за термінами). Натомість її увагу було зосереджено на компетентностях, які учні могли набути, виконуючи ту чи іншу роботу. Ці компетентності містили стандартні шкільні навички: читання, письмо, орфографію та лічбу. Проте вони включали також пошук інформації, необхідної для досягнення мети (таку інформацію частіше треба було добувати в процесі безпосереднього спостереження чи спілкування з людьми, аніж шляхом читання книжок), винахідливість, уміння переконувати, керувати та ін.” Вже тоді, наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. було здійснено спробу визначення компетентності як певного освітнього результату. Сьогодні, незважаючи на деякі розбіжності в підходах, фахівці США визначають три основних компоненти в компетентнісній освіті: формування знань, умінь і цінностей особистості.

Сформовані компетентності використовуються людиною за потребою у різних соціальних та інших контекстах залежно від умов та потреб щодо здійснення різних видів діяльності. Компетентна людина застосовує ті стратегії, які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань. Управління власною діяльністю веде до підвищення або модифікації рівня компетентності людини. Отже, компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти. Нижній поріг, рівень компетентності є рівнем діяльності, що необхідний і достатній для мінімальної успішності в одержанні результату [6].

Соціально-економічний розвиток суспільства залежить від здатності його членів до самовдосконалення та інтелектуального зростання. Це напряму пов'язано з уміннями поновлювати знання, вчитися протягом усього життя.

Як зазначає В.Булгакова, посилаючись на думку В. Кременя:

„Очевидно, що держава буде тим успішнішою, чим більшою мірою її громадяни будуть здатні до спілкування зі світом. Виходячи з цього Українська спільнота повинна здійснити своєрідний „мовний прорив”. Це означає, з одного боку, озброїти знаннями української мови усіх громадян як потужного національно-об’єднувального чинника; а з другого – забезпечити вільне володіння однією чи декількома іноземними мовами кожним випускником навчального закладу”[3, с.82].

Концепція безперервного навчання дозволяє розширити звичне уявлення про мету, завдання освіти і навчання, та говорить про перехід від суспільства, яке навчають, до суспільства, яке навчається, що є однією з цілей сучасного навчання.

Останнім часом популярною в світовій педагогіці стає концепція *компетентності*, в основі якої – ідея здатності застосування знань з найбільшою ефективністю. Вона включає широкий спектр соціальних, комунікативних умінь, заснованих на знаннях, досвіді, цінностях, які одержуються в процесі навчання [10, с. 59].

Так званий компетентісний підхід висуває на перше місце не поінформованість майбутнього фахівця, а вміння вирішувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній та технічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин [8, с.74].

Компетентність (лат. – відповідальність, здатність) – психолого-соціальна якість, котра означає силу і упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності. Компетентність сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [9, с. 114].

В період розвитку міжнародної освітньої системи та професійної мобільності особливого значення набуває компетенція фахівця, зокрема вчителя – людини, що має безпосередній контакт з майбутнім поколінням. Окреслюючи в найбільш узагальненому вигляді шляхи модернізації національної освіти в XXI столітті, документи, що стосуються освіти в даний

період вказують на необхідність переходу від кваліфікації до компетенції [9, с. 209, 210].

Категорія „компетенції” є наслідком нової економіки і сучасного підходу до людських ресурсів, коли людині постійно потрібно пристосовуватись до умов життя, праці, а також інноваційних технологій. Розуміння компетенції як ресурсів для досягнення освітньої мети дозволяє визначити такі ключові компетенції: організація власних ресурсів майбутніх учителів (самоорганізаційна); отримання різних даних (інформаційна); взаємодія (комунікативна).

Знання, вміння, навички, котрі молодь набуває навчаючись, безперечно є важливими. Не дарма поняття компетентності майбутнього фахівця набуває актуальності та визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність випускника до життя, його подальшого особистого професійного розвитку й до активної участі у суспільному житті [1, с.74; 5, с.96].

Система освіти тоді може вважатися ефективною, коли результатом її діяльності буде *компетентна особистість*, яка володіє не тільки знаннями, професіоналізмом, високими моральними якостями, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність. Таким чином, основною метою сучасної освіти вважається виховання і розвиток компетентної особистості саме в такому розумінні [9, с. 59].

Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь та навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному та культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як необхідно формувати, що має бути результатом навчання [2, с.101; 5, с. 96].

Очевидно, що компетентісний підхід вимагає посилення особистісної

спрямованості при формуванні змісту освіти. Сьогодні в світовій освітній практиці провідними є діяльнісний, особистісно орієнтований і компетентісний підходи. Реалізуючись в навчальних програмах та відіграючи роль у формуванні освітнього простору, компетентісний підхід змінює також уявлення фахівців про оцінювання. Важливим стає не наявність в індивіда внутрішньої організації знань, особистих якостей та здібностей, а здатність застосовувати компетентності в навчанні та житті [5, с. 99].

Підвищення ролі сучасної педагогіки значною мірою визначається точністю, своєчасністю і обґрунтованістю прийнятих рішень. Володіння інформацією займає, у даному випадку, не останнє місце.

Виходячи з визначень, що пояснюють різні види компетентностей, ми й хочемо виділити ще одну пошуково-інформаційну компетентність, яка, на наш погляд, є провідною у професійному становленні майбутніх фахівців. Поняття „пошуково-інформаційної компетентності” ми відносимо до сукупності доступних для вимірювання знань, умінь і навичок, набутих у закладах освіти чи поза ними і необхідних на робочому місці на рівні встановлених вимог (стандартів) до даної праці; а також здібності відповідально виконувати обов’язки та знаходити рішення у нестандартних ситуаціях [4,с. 22], і вкладаємо в неї таке наповнення (значення): пошуково-інформаційна компетентність – здатність здійснювати пошуково-інформаційну діяльність з використанням новітніх прогресивних технологій на професійному рівні (для професійного росту) через опанування практичних навичок роботи із словниково-довідниковою літературою, аналізу отриманої інформації та її використання.

З погляду компетентісного підходу словник (словниково-довідникова література (СДЛ) в цілому) як навчальний засіб виконує такі основні функції: інформаційно-пізнавальну (пошукову), дослідницьку, практичну, самоосвітню, що спрямовані передусім на формування та розвиток компетентностей, у тому числі і пошуково-інформаційної компетентності, майбутніх фахівців. Забезпечення першої функції можливе завдяки тому, що

джерело інформації (СДЛ) є не тільки готовий опис будь-яких явищ, предметів або їх пояснень, ще й ілюстрації як вживання тих чи інших понять, так і фотографії, малюнки, моделі, діаграми, схеми, відео тощо, що стимулюють інформаційно-пошукову діяльність майбутніх учителів, що у свою чергу впливає на формування пошуково-інформаційної компетентності [7].

Дослідницька функція СДЛ полягає у заохоченні майбутніх фахівців самостійно розв'язувати проблеми через поступове введення їх у курс самостійного дослідження під час роботи зі СДЛ. Уся інформація у сучасних інформаційних джерелах подається відповідно до сучасного рівня розвитку науки, техніки та культури.

З кожним роком розвиток та вдосконалення новітніх технологій призводить до різких змін у всіх сферах діяльності людини. Але, якщо говорити відкрито, то поряд з високорозвиненими технологіями існує прірва невігластва, подолати яку і намагається сучасне суспільство. Цей прорив ми будемо намагатися подолати через підвищення рівня пошуково-інформаційної компетентності кожної особистості.

Соціальні зміни, складність і різноманітність сучасного світу, науково-технічний розвиток, якими відзначені останні десятиліття світової історії, вплинули на зміну мети і завдань освіти.

Аналіз мети починається з виявлення соціального замовлення суспільства в плані формування особистості. В сучасній педагогіці виділяють три основні цілі освіти: освіта працівника; освіта громадянина; освіта людини.

Література:

1. *Адольф В.А.* Формирование профессиональной компетентности будущего учителя // Педагогика. – 1998. – №1. – С. 72-75.
2. *Балицкая Н.З.* Педагогическое образование за рубежом. Тесты на компетентность учителя // Педагогическое

- образование. – 1992. – Выпуск №5. – С.101-102.
3. *Булгакова В.* Адаптувати людину до життя // Іноземні мови в навчальних закладах – 2005. – № 6. – С.82-86.
  4. *Василюк А.В.* Педагогічний словник-лексикон. Англо-український. Українсько-англійський. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2004. – 154 с.
  5. *Коваленко О.* На шляху до демократичної системи освіти // Іноземні мови в навчальних закладах – 2005. – № 3. – С.92-99.
  6. *Пометун О.* Запровадження компетентісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти // Вісник, випуск №22, 2004.
  7. *Радионова Н.Ф., Тряпицына* //Компетентностный подход в педагогическом образовании // Электронный научный журнал «Вестник Омского государственного университета». – Выпуск 2006. www.omsk.edu
  8. *Соколова І.В.* Інформаційна компетентність вчителя іноземної мови: структура, зміст, критерії, умови формування // Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць. Випуск 2. – К. Видавництво П/П „ЕКМО”, 2004. – С. 208-225.
  9. *Тараненко І.* Компетентність – вимога сучасності // Світло, №1. – 1996. – С.58-60
  10. *Чемерис І.М.* Теоретичні основи вживання поняття „компетентність” у контексті нових освітніх систем // Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту імені Миколи Гоголя. Псих.-пед. науки. – 2005 – № 5. – С.74-76.